

- Biz bura gələndə atanızla bağlı xatırladığınız ilk xatire hansı oldu?

- Mən onu iki dəfə ağlayan görmüştüm. Əsgərlidəydim. Səhər tezdən idi, komandir gəlib dedi ki, atan səni gözləyir. Nigaran qaldım, dedim, gören evdə ne baş verib. Atamı uzaqdan gördüm, xanlış göründü, qucaqlaşdıq. O təlaşa da atama soruşdum ki, nə se olmayıb. Gördüm gülür: "Oğul, səni təbrik edirəm, qızın oldu". Qız nəvəsi ilk dəfə olurdu. Gördüm ki, gözləri yaşardı. Sevindiyindən gəlib xəbər vermişdi. Bir dəfə də oğlum imtahan verəndə ağlamışdı... Ümumiyyətlə, çox kövrək adam idi.

Xatirələr o qədərdi ki... Yazmışam da onun haqqında. Mənim atam çox təvazökar adam olub. Özü haqqında danışılmasından xoşlanmırıdı. Tərifdən qaçırdı. Özünən də təriflənməkdən xoş gelmirdi, başqalarını tərifləməkdən də. Çox işgüzər biri idi. 96 yaş yaşadı. 90 yaşına qədər çox fəal olmuşdu. Ondan sonra da yazıldı, amma ara-sıra. 90 yaşına qədər isə demək olar ki, hər ay onun bir hekayəsi çap olunurdu. Yazmaq onu yaşıdan bir şey idi. Əməksever idi, edebiyyati sevirdi və bu onun ən yaxşı keyfiyyətlərindən idi. Erkəndən yuxudan durdu, mən gözümü açanda artıq eşidirdim ki, makinanın səsi gəlir. Daha çox makinada yazıldı. Son zamanlar komputer çıxanda mən ona dedim ki, köməklik edim, dikti elə yazım, deyirdi, yox, məndə elə alınır. Çox məhsuldar idi, 70-ə yaxın kitabı çıxıb. Amma konyuktura xətrinə yazmırıdı, içindən gələni yazıldı. Kiməsə xoş gəlmək üçün, kimise tərifləmək üçün yanan biri deyirdi. Yazdıqları daha çox tarixi əsərlər idi. O vaxtı "Şimal küləyi" əsəri xeyli populyarlıq qazanmışdı.

- "Yenilməz batalyon" filmi ilə də Qılman İlkinin xatırlayıraq...

- Hə... O "Qalada üşyan" romanı əsasında çəkilmişdi. Ssenarisi özü yazmışdı. Ondan sonra bir ssenari də yazdı, "Kölgələr sürünlər". Əsas bu iki ssenarisi xeyli diqqət çəkmişdi.

- Kinostudiya işləməyi də təklif etmişdilər deyəsən...

- Olmuşdu. Amma atam elə bir adam deyildi. Vəzifə dəlincə qəçən olmamışdı. Onun üçün ən gözəl vəzifə öz iş kabinetini idi, yazı masasıydı.

- Deyirsiniz, vəzifədən qaçırdı. Amma "Azərnəşr"in direktoru olub...

- Elədi. Dündü, "Azerbaycan" jurnalının baş redaktoru, "Azərnəşr" nəşriyyatlarının direktoru olub. Amma bundan yuxarıya gözünü dikməmişdi. Ona Kinostudiyanın da təklif gəldi, sonra da Yaxçıçılar Birliyinin birinci katibi vəzifəsinə getirmək istədilər, razılaşmadı. Bəzi yaxçıçılar vəzifə üçün sinov gedirdilər, amma atam heç həvesində deyildi.

- Müükafatlar da alıb Sovet vaxtı...

- Ona mükafat veriblər. O mükafata görə heç kimin ayağına düşməyib. Heç vaxt da demədi ki, niyə mənə bu adı vermədiniz. Gi-

Məşhur yaxıcıının oğlu: "Atam çörək qarşılığında fəhləlik edirdi"

leylənməyib. Narazılılığı olmayıb.

- Qılman İlkin ata kimi necə biri id? Necə xarakterizə edərə diniz onu?

- Kənardan baxanda hamı deyə bilərdi ki, qəşqabaqlı, zəhmli biridir. Amma ailəyə gələndə... Çox səmimi, saf, ürəyi yumşaq biri idi. Ailəsini çox sevirdi. Uşaqlarını, nəvərlərini, nəticələrini əl üstündə tutardı. Qayğıkeş adam idi. Heç vaxt biziş səsini qaldırmazdı. İrad tutanda da elə eləyirdi ki, heç kimin xətrine dəyməsin. Bəzi yaxçıçılarımız var, isteyirlər, övladları onun yolunu davam eledirsən, onun kimi olsun, ona oxşasın. Qılman İlkin də bu yox idi. Bizi bunu demirdi, biz bunu görürdük. Mən gözümü açandan özümü ədəbiyyat evində görmüşdüm, atamı tanımışdım, yaxçıçıları tanımışdım. Biziş ev həmişə qonaqlı-qaralı olardı.

- Kimlər galirdi evə? Dostları kim id?

- Dost çox olmur. Ürəyinə yaxın adamlar galirdi. Ən yaxın dostu Ənver Məmmədxanlı idi. Atam onun ölümünə çox sarsılıbmış. Yas yerində göz yaşlarını tuta biləməyib. Elə danışındılar. Qulam Məmmədi sonra. İsrafil Nəzərov da galirdi. Mirzə İbrahimovla o qədər yaxın deyildilər, amma bir yerdə işləmişdilər. Müharibə vaxtı "Hərbi yol" adında qəzet buraxırdılar. Mircəfər Bağırovun göstərişi ilə herbi qəzet buraxıblar. Düz 5 il. Vətən uğrunda çalışıblar. İqor Peşnev vardi, onun tərcüməcisi. Bir neçə Azərbaycan yaxıcısını tərcümə edib. Türkoloq idi.

- Ata kimi dediniz zəhmli biri deyil. Amma hər atanın evdə nizamı saxlamaq üçün bir sistemi olur. Sizə qadağaları olurdum? Evə gec gəlmək, filan məsələdə ehtiyatlı olmaq və s.

- Tebii ki, müəyyən vaxt var idi. Evə gəlmək vaxtı. Gec gələndə nigaran qalırdı. Bəzən əsəbileşirdi. Deyirdi ki, telefon var əlinizin altında, zəng eləyin, xəbər verin. Çox nigaran adam idi. Ancaq qadağa qoyduğu yadına düşmür.

- Üç övladı var...

- Mənnən böyük bacım var idi, rəhmətə getdi. Kiçik qardaşım durur.

- Evdə kimlə daha çox ünsiyət qururdur?

- Yəqin mənimlə. Bir köynək ona yaxın idim. Nəşriyyatda işləmişəm, yazı-pozu işində olmuşam. Hardasa onun sənətinin davamçısı sayılıram. Axı o həm də naşir idi. Bədii esər yazmasada, publisistik yazılar yazmışam. Bir dəfə yadına düşür, belə bir əhvalat oldu. Onun iki hekayəsi vardi, təcili rus dilinə tərcümə olunmalıydı. Yay vaxtı idi, tərcüməcileri harasa getmişdilər. Birdən mənə dedi ki, bəlkə sən tərcümə edəsən. Dədim, vallah, mən bilmirəm. Güldü ki, ürkəli ol, bacarsan. Tərcümə elədim və atam da bəyəndi.

- Atanızdan çəkindiyiniz məqamlar olurdum?

- Evinlik məsələmdə... (gülür)

- Necə ki?

- Çox uzun çəkdi mənim evləmeyim. Çünkü atama deye bilmirdim. Çəkinirdim. Atam hardansa öyrənmişdi. Sən demə, yoldaşının bibisi də nəşriyyatda işləyirmiş. Onunla səhbətində bilib ki, mən indiki həyat yoldaşımı istəyirəm. Atam gəlib mənə dedi, bəs mənnən niyə gizlədirsən, deyərədin də bunu. Bilmədim nə deyim. Dedi ki, bu məsələni həll etmək lazımdı. Düzü, elə gec evlənməmişəm. Heç atam da görməyib. 6 yaşında olanda atasını itirib.

- Uzun çəkdi dediniz... Nə qədər vaxt ataniza deye bilmədiniz?

- Düz bir il yarım... (gülür)

- Maraqlıdır, deyirsiniz ki,

atanız zəhmli, sərt adam deyildi. Amma həm də çəkinmişiniz...

- Atamın xasiyyətine görə deyildi bu. Mənim xasiyyətim idi. Çeşkingəlik mənnən gələn bir şey idi. Mənim utancaqlığım... Birdən gəlib deye bilməzdim ki, ata, mən evlənirəm. Sonra da düşünürdüm ki, nə vaxta qədər gizləmək olar, axır-əvvəl biləcək. Elə də oldu.

- Nə vaxt evlənmişdi?

- Müharibədən qabaq. 40-ci ilərdə...

- Siz tanışlıq tarixçəsini bilirsiniz?

- Mənim anam atamın bacısı ile rəfiqə idilər. Bir-birinin evinə gedib-gələrdilər. İkiisi də Tibb Universitetini bitirmişdilər. Atam da onu evə gələndə görmüşdü. Tanışlıq o vaxtdan başlayıb. Bacısına məsələni açıb əvvəlcə. Yəqin ki, bacısı da şərait yaradıb, tanış olublar.

- Qılman İlkinin düşüncə təzi necəydi? Mühafizəkar idimi? Öğlənlərinə qarşı ola bilsin ki, sərt deyildi. Bəs evdəki qadınlarla qarşı? Ananiza, bacınıza... Onlara münasibəti necəydi? Qadağalar qoymağı var idimi?

- Mənim atamda mühafizəkarlıq görməmişəm. Ümumiyyətə, deyərdim ki, o nəslin, o yaşıñ adamı kimi mütərəqqi və açıq fikirli bir adam idi. Sadəliyi vardi atamın. O vaxtı bacım aile qurannda heç maraqlanmadı ki, oğlan tərəfə kimdi, nəcidir, kimlərdəndir. Onun üçün birçə məsələ bu idi: bir-birilərini sevirər. Vəssalam. Qurtardı getdi. Biz bu ruhda böyüümüşük. Evdə səmimi mühit yaratmışdı.

Anama qarşı da bu cür olub. Qısqanlıq filan ona yad idi.

Anam Tibb Universitetini bitirmişdi. Amma işləmədi.

- Niyə?

- Uşaqları olandan sonra ona baxmalı oldu. Evdar qadın idi. Büttün günü evdə otururdu. Heç qısqanlıqla səbəb də olmurdu.

- Qılman İlkin Mərdəkanda anadan olub...

- Bəli. Onların nəslİ Mərdəkan dan gəlir, ata-baba yurdu da oradır. Mən babamın üzünü görməmişəm. Heç atam da görməyib. 6 yaşında olanda atasını itirib.

da oxuyurdu yazdıqlarından, fikir-lərini öyrənirdi.

- Yaxçıçılar Birliyindəki ədəbi tədbirləri evə daşıybı ki...

- Demək olar ki, ha... (gülür).

- Tənqid edə bilirdiniz?

- Qəhrəmanların adları yaxşı səslenməyəndə, bir də sonu çox faciəli olanda. Deyirdik, bəlkə bir az düzəltsin. Amma biz kim idik ki, ona o vaxt nəsə deyək? Özü hər şeyi yaxşı bilirdi. Tənqid ola bilməzdi.

- İcki, siqaret? Bu cür alış-qanlıqları var id?

- Yox. Onun siqaret çekdiyini görməmişdim. İcki isə... Məclis-lərdə az-maz içirdi, bəzən də görürdün heç içməzdidi. Ümumiyyətə, bu cür şeylərdən qaçırdı, bizi də uzaq tuturdu.

- Yəqin buna görə çox uzun yaşadı...

- Dündü. Sağlam həyat tərzi sürdü. Bağa gedib dincəlirdi, yazılar yazdı. Səhər tezdən durdu. Qəribədir ki, istini sevirdi. Camaat istidən qaçırdı, amma o deyirdi, mən Bakının istisini xoşlayıram. Atam ən çox harda kədərləndi? Ədəbi nəslinin yarpaq tökümü başlayanda... Dostları bir-bir bu dünyadan gedəndə narahatlıq keçirirdi, pis olurdu. Qəribə hisdi bu. Tanıdığın adamlar birdən-birə yoxa çıxır və sən bu boyda şəherdə tek qalırsan. Bilmirsən, kimə derdini danışan, kimə zəng vurasan, kiminlə görüşəsən.

- Yaxçıçılar arasında deyəsən ən uzun ömrü olan da elə Qılman İlkin oldu...

- Mən 96 yaşa çatmış yaxçıçı xatırlamıram. Atamdan başqa...

- Son günlərini necə xatırlayırsınız?

- Xəstəliyi olmamışdı. Amma daxilən əziyyət çəkirdi. Çixıb gəzirdi arada. Bir dəfə yixilmişdi. Ayaqları tutmayıb. Yolda görənlər tutub gətiriblər evə. Son illər ona çox çətin oldu. Əsas nəyə görə pis olurdu? Ayaqlarına görə yox, gözlərinə görə. Gözlərinə zəifləmişdi. Heç bir eynek de gözüne düşmürdü. Yazmadığına görə özünü yaxşı hiss etmirdi. Deyirdik ki, sən denən, biz yazaq. Deyirdi, yox, mən belə öyrəşməmişəm, gərek özüm yazam, özüm yazanda nə yazdığını hiss edirəm. Atam əzab çəkirdi yazmadığına görə. "Bu mənim üçün ölümə bərabər" deyirdi. Gözünün əməliyatına da razi olmadı. Bu yaşda əməliyyatı da məsləhət görmürdülər. Yaxçıçi funksiyasını davam etdirə bilmədiyi üçün mənəvi əzab çəkirdi. Hiss edirdi ki, yaxçıçi kimi artıq sonu gəlib. Özünün içinde var idi təbii, sadəcə məsələnin texniki tərəfi sona çatmışdı. Son günlər birçə dərədələndi.

Son günlər birçə dərədələndi. Həkimlər gələb-gedirdi, ona təselli verirdilər, amma atam özü buna inanmırıdı, artıq ölcəcini dəqiqləşdirmişdi. Bilirdi ki, bu sonu.

Söhbətləşdi: Ayxan Ayvaz